

ПЕРЕДУМОВИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛИХ ІННОВАЦІЙНИХ КОМПАНІЙ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

БРІК Іван Євгенійович - аспірант кафедри економічної теорії Національного університету «Києво-Могилянська академія»

Определены предпосылки деятельности малых инновационных компаний в экономике Украины с учетом зарубежного опыта и очерчены перспективы развития инновационной экономики на основе результатов функционирования малого инновационного бизнеса.

Ключові слова: малі інноваційні компанії, інноваційна національна економіка, передумови і перспективи розвитку.

Постановка проблеми

Важливою рисою розвитку економіки сучасної України є необхідність утвердження моделі, спрямованої на інноваційний тип соціально-економічного розвитку. Ключовою її рисою повинна стати активізація виробничо-господарської діяльності суб'єктів господарювання на основі динамічного підвищення ефективності управлінських рішень та отримання високих кінцевих результатів. Інноваційний шлях розбудови економіки є основою сталого її розвитку.

Необхідність досягнення інноваційної моделі розвитку національної економіки України спричинена низькою ефективністю джерел посткризового зростання, зниженням темпів інвестування фінансових ресурсів у розвиток матеріально-технічного забезпечення господарської діяльності галузевих підприємств, підвищенням ролі інформації в економічному зростанні, посиленням проблем використання та відновлення науково-технічного потенціалу, застарілістю основних виробничих засобів експортоорієнтованих підприємств України.

Як показує світовий досвід, малі інноваційні компанії досить поширені форми організації інноваційної діяльності і показують високі показники ефективності від розробки і впровадження інновацій. У масштабах країни малі інноваційні компанії виступають як ефективний інструмент безперервного оновлення всіх стадій виробничих процесів, забезпечують високу конкурентоспроможність товарів і послуг. Ці суб'єкти господарювання здатні оперативіно реагувати на зміни запитів споживачів, можуть ефективно займатись ризиковими інноваціями, не вимагають великих капітальних витрат та спроможні тестувати і налагоджувати промислове виробництво товарів на базі ідей науково-дослідних і конструкторських організацій.

Перспективність розвитку інновацій на базі малого бізнесу пояснюється сучасною епохою інноваційної економіки, в умовах якої без використання інновацій та інноваційної діяльності, сучасних інформаційних потоків та технологій неможливо досягти комерційного успіху та зростання національної економіки. Зважаючи на це, актуальним питанням є дослідження передумов та перспектив діяльності малих інноваційних компаній в економіці України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

У сучасній економічній науці не до кінця розроблені теоретико-методологічні основи інноваційного типу економічного зростання

національної економіки, що дали б можливість мати підґрунтя для розвитку і функціонування інноваційного підприємницького сектору. Разом із тим вивченням досліджуваної проблематики займаються вітчизняні і зарубіжні вчені, такі як: Бірюков А. [1], Воронов В. [2], Галиця І. [3], Кобрін Ю. [4], Матвеев О. [5], Мухамед'яров А. [6] та інші.

Аналіз літературних джерел показав наявність проблеми недосконалого вивчення питань функціонування малих інноваційних компаній. Зокрема, не сформовані передумови функціонування малих інноваційних компаній в економіці України та перспективи їх розвитку з врахуванням зарубіжного досвіду та українських реалій.

Невирішені частини проблеми. Вивчення та дослідження перспектив діяльності малих інноваційних підприємств, не дивлячись на наявність значного доробку в цій сфері, потребує продовження у зв'язку із швидкою мінливістю зовнішнього середовища, що супроводжується як змінами з боку держави у системі утворюючих напрямках економічної діяльності, так і в міжнародному глобальному просторі. Малий інноваційний бізнес почав розвиватись у нині високорозвинутих країнах світу, що може свідчити про ефективність функціонування малих компаній та позитивний їх вплив на розвиток економіки. Крім того, наявність закономірних процесів до подрібнення більшості видів господарської діяльності призводить до появи малих підприємств в інноваційному середовищі. Зважаючи на таку ситуацію існує необхідність продовження наукових досліджень та систематизації і узагальнення передумов і можливостей діяльності малих інноваційних компаній в економіці України.

Мета статті

Метою роботи є вивчення досвіду функціонування малих інноваційних компаній та формулювання перспектив їх розвитку в економіці України. Дослідження передбачає виявлення позитивних наслідків діяльності малих інноваційних компаній в економіці, характерні для цих форм бізнесу способи організації та ведення господарської діяльності, а також формулювання перспектив розвитку різних інноваційних компаній в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження

Малі інноваційні компанії - це відносно нові суб'єкти господарювання у ринковій економіці, що характеризуються незалежністю і адаптивністю, покликані виконувати задачі по структурній перебудові виробництва, по розширенню міжнародної науково-технічної співпраці і зростанню престижу країни в світі на основі розробки, освоєння і реалізації нововведень (перш за все принципово нових) і забезпечення сприйняття різних інновацій [3, с. 57].

Тобто мала інноваційна компанія має відмінну характеристику, яка принципово відрізняє її від інших форм інноваційної діяльності: для того, щоб досягти конкретних економічних і соціальних задач, мала інноваційна компанія розробляє і реалізує інновації, підвищує конкурентоспроможність вироблених товарів і в цілому виробництва, а також створює інноваційну ситуацію в масштабах міста, регіону, галузі, країни.

Необхідно відзначити, що малі інноваційні компанії виступають рушійною силою якісного економічного зростання, зайнятості, технологічних розробок і структурних змін. Протягом 80-х років ХХ століття провідна роль відводилася крупним підприємствам у галузі НДДКР. Дана думка була основною серед вчених і політиків. - У 90-ті роки роль і значення малих підприємств зазнали істотних змін. Емпіричні дослідження підтверджують велику кількість прикладів успішних інновацій, здійснених малими компаніями, які вивели виробництво товарів і послуг на якісно нові рівні [2, с. 21]. Невеликі інноваційні фірми з участю університетів і молодих підприємців сьогодні все частіше здійснюють основні технологічні прориви і інновації, що випереджають НДДКР і інновації великих корпорацій. Малі інноваційні компанії служать важливими джерелами створення знань, а їх ідеї, продукти, стратегії, інновації і технології часто отримують і комерціалізують великі компанії.

Розглядаючи економічний досвід індустриально розвинутих країн у ХХ столітті можна побачити, що крупний промисло-

вий капітал був основною рушійною силою впровадження досягнень науково-технічного прогресу, що забезпечувало не тільки конкурентоспроможність самих промислових корпорацій, але і в значній мірі національних економік. Необхідно відзначити, що крупний бізнес і в даний час продовжує грати значущу роль у реалізації інновацій, які вимагають значних капітальних вкладів, але його роль у створенні інновацій дещо трансформувалася.

Як і раніше, найбільша питома вага наукових досліджень в розвинутих країнах належить крупному бізнесу. Проте малий бізнес реалізує половину інновацій і майже 100% радикальних інновацій, крім того, ефективність інноваційного процесу в малому підприємстві значно вища, ніж у крупному [3]. Це пов'язано, перш за все, з тим, що малі інноваційні фірми схильні до ризику, який виникає при реалізації радикальних інновацій, що спричиняють за собою технологічний прорив в якій-небудь сфері. Для того, щоб вийти на ринок з інноваційним продуктом і бути в певній сфері новаторами, малим інноваційним підприємствам доводиться йти на ризик. Навпаки, більшість крупних компаній у своїй інноваційній діяльності орієнтуються на створення не радикальних, а раціоналізаторських інновацій. Тобто крупні компанії мають значний виробничий потенціал і не готові йти на ризик для створення радикальних інновацій.

Таким чином, більшість радикальних інновацій виробляє саме інноваційний малий бізнес, що потім має важливе значення для економіки. Але серійне виробництво товарів на основі інновацій забезпечується тільки за рахунок концентрації капіталу крупними корпораціями.

Малі інноваційні компанії мають суттєві перспективи розвитку в економіці України, оскільки на практиці доведені позитивні результати їх діяльності. Більш висока ефективність інноваційного процесу в компаніях малого бізнесу характеризується наступними причинами.

По-перше, малі інноваційні підприємства, як правило, займаються науковими дослідженнями і розробками в тих областях, які крупні фірми вважають неперспектив-

ними з високою часткою ризику.

По-друге, вузька спеціалізація малої компанії забезпечує концентрацію зусиль і ресурсів на конкретних напрямках досліджень, а також подальшої розробки і розповсюдження інноваційного продукту. Це дозволяє малим фірмам, при обмеженому обсязі ресурсів, конкурувати з крупними підприємствами.

По-третє, всі етапи інноваційного процесу від досліджень до розробки кінцевого продукту є основною діяльністю малих інноваційних компаній і, на відміну від крупних підприємств із складною структурою управління, об'єднуються під керівництвом однієї особи, що прискорює процес отримання кінцевого результату інноваційної діяльності.

По-четверте, часто питомі витрати на НДДКР на підприємствах малого інноваційного бізнесу у декілька разів перевищують аналогічний показник великих компаній, проте ці витрати покриваються заощадженням на непродуктивних витратах, характерних для крупних компаній (представницьких, адміністративних, організаційних та інших). Необхідно відзначити, що малий інноваційний бізнес займається такими НДДКР, які не вимагають значних витрат фінансових ресурсів і великого числа працівників.

Позитивні перспективи розвитку малих інноваційних компаній в Україні у зв'язку із глобалізацією світових інтеграційних процесів та відсутністю можливостей концентрувати потужний капітал для інноваційних розробок, підтверджуються світовим досвідом. Так, розвинуті країни в цілях впровадження нових технологій і проведення інновацій вибирають різні шляхи. Наприклад, у США велика частина федеральних НДДКР проводиться через контракти і гранти недержавними організаціями. Таким чином, федеральний уряд через них забезпечує роботою кращі науково-дослідні організації і талановитих вчених.

Німеччина в галузі високих технологій спочатку спиралася на досвід США і здійснювала реалізацію суттєвих науково-виробничих проектів і програм, також використовувався досвід наукових парків Вели-

кобританії і Японії. Проте з початку 1980-х років був зроблений акцент на створення мережі регіональних інноваційних утворень з поступовим перенесенням центрів інноваційної діяльності на малі і середні підприємства [4].

В азіатських країнах основний акцент при реалізації інноваційної політики також робиться на малі і середні інноваційні підприємства. Так, у Японії їх число складає 99% загального числа підприємств, а частка у ВВП становить 52% [4]. Тайвань за рахунок малого і середнього бізнесу забезпечує 78% зайнятості і 45% ВВП своєї країни [1].

Зважаючи на передумови діяльності малих інноваційних компаній у світовому середовищі, в Україні можуть бути створені три основні типи інноваційних малих компаній:

1. Компанії, що можуть здійснювати розробку і освоєння виробів виробничого призначення. При виході на ринок вони конкурують з великими підприємствами. Такі малі компанії можуть бути ефективними в галузях, де витрати виходу на ринок спеціалізованих товарів відносно невеликі, наприклад, у машинобудуванні, приладобудуванні, у виробництві засобів зв'язку. Ефективними можуть бути малі інноваційні компанії, що створюють прилади і установки для генної інженерії, медицини.

2. Компанії, що можуть успішно функціонувати на ринку споживчих товарів і конкурувати з крупними підприємствами (об'єднаннями). У даному випадку можливі три різновиди малих інноваційних підприємств:

- такі, що конкурують з крупними, освоюючи і випускаючи продукцію більш високої якості;

- такі, що не конкурують з крупними, а знаходять свою ринкову нішу;

- такі, що спеціалізуються на розробках і випуску на ринок споживчих товарів, пов'язаних з індивідуальними потребами, швидкою зміною моди, швидкозсувними видами продукції.

3. Малі інноваційні компанії третього типу, що можуть працювати спільно з крупними, розробляючи і освоюючи проміжні

продукти, напівфабрикати, необхідні для комплектування готових виробів.

Перелічені типи інноваційних малих компаній можуть розвиватись в Україні у декількох формах. У сучасній практиці господарювання поширення набула така специфічна їх форма, як венчурне підприємство. Венчурне підприємство - підприємство, продуктом якого є пов'язані з ризиком інновації (нововведення) різного роду: у галузі наукових досліджень, технології, створення нових продуктів, організації виробництва, маркетингу. Венчурна фірма служить початковим ступенем розвитку продукту, займаючись відбором і розробкою наукової або технічної ідеї, її апробацією, створенням зразків і моделей для подальшої їх передачі на стадію промислового виробництва. Венчурні фірми є тимчасовими організаційними структурами, створюваними для вирішення конкретних проблем. Дані організації характеризуються високою активністю, яка пояснюється прямою особистою зацікавленістю працівників фірми і партнерів по венчурному бізнесу в успішній комерційній реалізації розроблених ідей, технологій, винаходів з мінімальними витратами.

Перспективними для розвитку в Україні є технопарки. Технопарки - це організації, керовані фахівцями, головною метою яких є збільшення добробуту місцевої громади за допомогою просування інноваційної культури, а також змагальності інноваційного бізнесу і наукових організацій. До складу технопарку входить безліч інноваційних фірм, типовою характеристикою яких є мала чисельність працівників. Головна мета технопарку - посилення зв'язків між науковими дослідженнями, розробками і бізнесом. Ці зв'язки породжують малі високотехнологічні підприємства, сприяють прискореному просуванню результатів наукових досліджень і розробок на ринок [6, с. 92].

Для розвитку малих інноваційних компаній в Україні потрібно вирішувати питання фінансового забезпечення інноваційної діяльності. Для комплексного фінансування і підтримання сталості досліджень необхідна розробка програми підтримки спільних досліджень державних організацій і суб'єктів малого бізнесу. Умовою надання

державної підтримки може бути співпраця малих інноваційних компаній для здійснення ними спільних з університетами і науковими центрами досліджень. Метою надання фінансової підтримки може бути розширення фінансових можливостей приватних підприємств для створення конкурентоздатних товарів на базі новітніх технологій, а також формування умов, сприятливих для просування на ринок розроблених університетами і науковими центрами продуктів з використанням комерційного досвіду підприємств малого бізнесу.

Інтенсивність малого інноваційного підприємництва в Україні значною мірою визначається можливостями її фінансового забезпечення, що об'єктивно обумовлює необхідність залучення до участі нерезидентів. Ця обставина стосується всіх етапів інноваційного процесу, починаючи від про-

ведення наукових досліджень і закінчуючи впровадженням нових технологій, виробництвом і реалізацією продукції.

Отже, у встановленні механізмів фінансування інноваційного підприємництва і створенні необхідних правових умов ключову роль відіграє держава, а також банківський сектор. Крім того, для більш швидкого і ефективного розвитку малих інноваційних компаній, підвищення їх ролі в національній інноваційній системі, необхідне залучення приватних інвесторів і створення небанківської фінансової підтримки: стартових, гарантійних і венчурних фондів, здатних забезпечити суб'єктам малого інноваційного підприємництва необхідні інвестиції.

На перспективи зростання діяльності малих інноваційних компаній впливає значна кількість чинників, узагальнення яких можна подати у вигляді табл. 1.

Таблиця 1

Чинники впливу на перспективи розвитку малих інноваційних компаній в Україні

Чинник	Характер впливу та специфіка вирішення
1	2
Освітньо-кваліфікаційна ситуація в країні	Розвиток малих інноваційних компаній залежить від рівня освіти та знань дієздатного населення, підготовки наукових кадрів, які вміють пропонувати та реалізовувати інноваційні ідеї.
Стан виробничої бази в країні	З економічної точки зору малі інноваційні компанії не вимагають значної кількості ресурсів та здатні бути ефективним інструментом постійного відновлення елементів виробничого процесу, забезпечення високої конкурентоспроможності продукції і послуг.
Необхідність забезпечення інформаційними ресурсами та їх використання	Інформаційними джерелами для малих інноваційних компаній повинні бути конкретні знання: про ринок і його потреби; про появу нових технологій, матеріалів, способів виробництва; про існуючі структурні або географічні розриви в забезпеченості якимсь певним товаром.
Стан інноваційної діяльності в країні, що є джерелами інноваційних ідей	Джерелами інноваційних ідей для малих інноваційних компаній є галузеві об'єднання та установи у галузі НДДКР, вчені, міжнародні організації, споживачі, конкуренти, торгові агенти, дилери та безпосередньо працівники підприємства.
Стратегічні орієнтири розвитку	При виборі інноваційної стратегії зазвичай беруть до уваги ринкову позицію малої інноваційної компанії, науково-технічну політику, що проводиться нею, а також стадію життєвого циклу, на якій знаходяться ті або інші продукти або послуги, запропоновані суб'єктом малого підприємництва.
Рівень ризику в інноваційній діяльності	Діяльність малої інноваційної компанії більшою мірою пов'язана з ризиком, оскільки повна гарантія благополучного результату інноваційної діяльності не можна заздалегідь точно визначити.

АНОТАЦІЯ

Визначено передумови діяльності малих інноваційних компаній в економіці України з врахуванням зарубіжного досвіду та окреслено перспективи розвитку інноваційної економіки на основі результатів функціонування малого інноваційного бізнесу.

SUMMARY

Definitely pre-conditions of activity of shallow innovative companies in economy of Ukraine taking into account the foreign experience and perspectives of development of innovative economy on the basis of results of the functioning a shallow innovative business are outlined.

Слід відзначити, що в Україні розвиток малих інноваційних компаній ще не набув достатнього поширення. Але з боку держави і суб'єктів господарювання вже зроблені перші кроки для ефективного поширення впливу малих інвестиційних утворень. Зокрема, держава законодавчо та нормативно врегулювала деякі питання інноваційної діяльності, що викладені у відповідних документах [7-10]. Однак інноваційна активність не розвивається через ряд проблем. По-перше, через недостатність фінансування та відсутність дієвих стимулів інтеграції науки з підприємницьким середовищем, орієнтованої на впровадження досягнутих результатів. Малі інноваційні компанії, які є більш мобільними у своїй діяльності та розвитку, можуть створювати нові виробництва на базі інновацій. Але нерозвинута співпраця, в основі якої покладено ланцюжок «винахідник - підприємець – інвестор», стримує цей процес.

Висновки

Малі інноваційні компанії, зважаючи на відсутність необхідності концентрації значного капіталу, своєю діяльністю забезпечують значний вклад у соціально-економічне життя країни. Виробництво і широке розповсюдження інноваційних продуктів, послуг, виробничих процесів стають критичними чинниками зростання обсягів випуску товарів, зайнятості населення, інвестицій, експорту, підвищення якості продукції; економії трудових і матеріальних витрат, підвищення ефективності виробничих потужностей. Все це, у свою чергу, зумовлює конкурентоспроможність підприємств і продукції, що випускається ними, на внутрішньому і світовому ринках, а національна економіка здобуває конкурентні переваги.

Література

1. Бирюков А. Развитие малого и среднего бизнеса — локомотив экономики (опыт Тайваня) // А. Бирюков / Вопросы экономики, 2012. – № 9. – С. 123–129.
2. Воронов В. Инновационные технологии в малом предпринимательстве – ключ к импортозамещению // В. Воронов / Экономист, 2012 – № 7. – С. 19–22.
3. Галица И. Инновационный концерн как интегральная форма организации бизнеса // Галица И. / Экономист, 2011. – № 11. – С. 27–34.
4. Кобрин Ю. Инновации – условие конкурентоспособности // Ю. Кобрин / Экономист, 2012. – № 12. – С. 23–29.
5. Матвеев О. Проблемы перехода к инновационному типу экономического развития // о. Матвеев / Экономист, 2009. – № 8 – С. 92–96.
6. Мухамедьяров А.М. Инновационный менеджмент: учебное пособие. // А.М. Мухамедьяров - Уфа: УГАТУ, 2008. - 312 с.
7. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків : Закон України від 16.07.1999 №991-XIV. [Електронний ресурс] - Режим доступу : zakon.rada.gov.ua.
8. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 №40-IV. [Електронний ресурс] - Режим доступу : zakon.rada.gov.ua.
9. Про затвердження Державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури на 2009-2013 роки» [Електронний ресурс]: постанова КМУ: [№ 447 від 14.05.2008]. - Режим доступу : <<http://www.legaltexts.nas.gov.ua>>.
10. Про створення регіональних центрів інноваційного розвитку [Електронний ресурс]: розпорядження КМУ : [№ 255-р від 03.05.2007 р.]. - Режим доступу: <<http://www.kmu.gov.ua>>.